

Alussa on teko V

FAIR PLAY JALKAPALLON SIELUNA JA KÄYTÄNTÖNÄ

JAANA VENKULA

FAIR PLAY
JALKAPALLON
SIELUNA JA KÄYTÄNTÖNÄ

JAANA VENKULA

FAIR PLAY
JALKAPALLON
SIELUNA JA KÄYTÄNTÖNÄ

Hakusanat: filosofia, jalkapallo, urheilu, etiikka, fair play, taidot, tavat, arvot, joukkuepelit, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, eettinen taitavuus, tekemisen filosofia

© 2012 Lyhty ry ja Jaana Venkula

2. laajennettu painos

Ed. kustantaja:

Atena Kustannus, Jyväskylä ja Suomen Palloliitto 1998

Graafinen suunnittelu ja kuviot: Kirsi Alastalo

Valokuvat: Pekka Elomaa

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-498-919-0

Teoksen tuotolla tuetaan Lyhty ry:n toimintaa.

www.lyhty.fi

ESIPUHE

// Sokrates alkaa kuljettaa palloa keskikentältä lähes heikäläisten puolustuksen huomaamatta. Mutta hän ei pääse etenemään, vaan syöttää taitavasti Aristoteleelle, joka lähtee toden teolla hyökkäämään ja saakin aikaan todellisen mylläkän. Se ei kuitenkaan johda tulokseen. Niinpä hän antaa pallon etuviistossa kärkkyvälle Spinozalle, joka – aivan loistavasti – pukkaa sen päällään maalin yläkulmaa kohden.

Mutta Descartes torjuu! Descartes torjuu hienosti saaden pallon aivan meikäläisten kenttäpuoliskolle. Siellä onkin jo jatkamassa Newton kavereineen, joista Hegel törmäilee edestakaisin. Hätiin ehtii myös Freud, ja lopulta aina vaarallinen Einstein vetää vasurilla meikäläisten maalia kohti.

Maalivahti William James on kuitenkin valppaana ja torjuu kulmuriksi. Sen antaa – kukapa muu kuin Einstein – mutta pallo jää pomppimaan ja jotenkin se joutuu meikäläisten Charles Peircelle. Tämä mutkittellee taitavasti ja pääsee syöttämään täysin vapaaksi jääneelle Jaana Venkulle. Tämä vetää maalin suulle pehmeän näköisesti. Descartes ei näytä ottavan tilannetta vakavasti, koska luulee Spinozan olleen paitsiossa. Linjatuomarin lippu ei kuitenkaan nouse. Syntyikö maali?”

Tulkinta näyttää epäselvältä, joten joudutaan turvautumaan maalikameran apuun. Siis kirjan lukijaan, joka lopullisesti ratkaisee, onko käsillä olevassa teoksessa todella kyseessä maali.

Tällaisissa tunnelmissa elin toistakymmentä vuotta sitten kirjoittaessani ensimmäisen painoksen tekstejä kirjaani Fair Play jalkapallon sieluna ja käytäntönä. Olin jo aiemmin huomannut, kuinka monet antiikin Kreikasta juontuvat ajatukset ovat sovellettavissa mihin tahansa arkisiin ilmiöihin, myös jalkapalloon. Tämän uusintapainoksen lukijalle teksti on matka "antiikkiin" myös siten, että esimerkit perustuvat 1990-luvun jalkapalloon, jolloin vasta muotoiltiin reilun pelin sääntöjä. Epilogin teksti pohjaa vuoden 1998 MM-kilpailuihin, jonka henkilöt ja sattumukset ovat nuoremalle ikäpolvelle tuntemattomia, mutta ottelut eläneille edelleen sykkähdyttäviä.

Vaikka kirjan käsitteet ja esimerkit voivat tuntua paikoin vanhentuneilta, eivät sen enempää jalkapallon kuin muunkaan urheilun tai elämän eettiset vaatimukset ole miksikään muuttuneet. Etiikasta piittaamattoman talouselämän toimintatavat ovat vieneet siihen, että vuonna 2012 hyväksytään kyselemättä se, että The Coca-Cola Companyn kaltaiset suuryritykset ottavat Olympiarenkaat panttivangikseen, yksinoikeudella oman mainontansa välineeksi. Uusintapainoksen ilmestyessä eettisyyden unohtamisen voi todeta johtaneen muihinkin maailmanlaajuisiin pulmiin. Kuitenkin juuri toiminnan eettisyys ratkaisee, onko jalkapallo-ottelu jännittävä, löytyykö yksilön elämään onnen säie ja toimiiko yhteiskunta oikeudenmukaisesti.

Jalkapallo saattaa virittää ajatuksia monin tavoin. Ottelun seuraaminen innostaa ja inspiroi sellaisenaan. Ottelua voidaan käyttää mainiosti myös vertauskuvana vaikka tieteellisen ajattelun taustalla olevien, keskenään vastakaisten näkökulmien kuvaamiseen.

Alussa kuvatussa ottelussa heikäläisten joukkueessa pelaavat tieteessä edelleen ylivoimaisen empirismin edustajat. He näkevät todellisuuden koneena, numeroilla mitattavissa olevin syy-seuraussuhteina ja niitä koskevin faktatietoina. Tätä joukkuetta edustavat Descartes, Einstein, Newton ja Hegel. Heidän muotoilemaansa ja luonnon-tieteissä yhä edelleen pätevää mekaanista tiedekäsitystä on kirjoittajan mielestä virheellisesti sovellettu käyttäytymistieteisiin (esimerkiksi Freud).

Niinpä tämän "tieteen Manchester Unitedin" vastapainoksi tarvitaan pragmatistien joukkue. Sen edustajat väittävät, että ihminen ei ole vain syy-seuraus -jatkumo, vaan oma tekeminen muovaa elämän kulkua ja luonteenpiirteitä. Tähän meikäläisten joukkueeseen luen jo Sokrateen, ja hänen jälkeensä Aristoteleen, Spinozan, Peircen, Jamesin. Viimeksi ja vähäisimpänä liitän siihen myös itseni, sillä toimintaan huomion kiinnittävä logiikkani on sama kuin kunnioitettavilla edeltäjilläni.

Tekemiseen ja toimintaan huomion suuntaava näkemys on kuitenkin lähes näihin päiviin asti ollut jonkinlainen käyttäytymistieteiden lehtolapsi, ei vakavasti otettava sivupolku. Nyt vuonna 2012, tätä uusintapainoksen esipuhetta kirjoittaessani, on neurotieteiden eri sektoreilta alkanut löytyä tuloksia, jotka osoittavat ihmisen omakohtaisen toi-

minnan merkityksen persoonalle ja elämälle. Viime vuosina maailmalla on syntynyt kokonainen uusi tieteenala, *science of habit*, tapatie. Sen piirissä näytetään tutkittavan samoja seikkoja, joita omalla tavallani kuvailen tässä kirjassa, ja jotka muutenkin ovat olleet koko oman pohdintani ydin 1970-luvun lopusta lähtien.

Vuonna 1998 ilmestyneen Fair Play jalkapallon sieluna ja käytäntönä -kirjan teksti on tässä käsillä olevassa uusintapainoksessa muuttumattomana. Kirjoitin kirjaa tuolloin maamme jalkapallovaikuttajien silmien alla, ja he myös tekstin silloin tarkastivat. Siitäkään syystä en ole tekstiin puuttunut.

Uusintapainoksessa täydennän aiempaa tekstiä erillisellä, yleisemmällä artikkelilla Eettiseen taitavuuteen harjaantuminen. Sekin ilmestyi samoihin aikoihin kuin fair play -teksti, mutta olen muuttanut sitä hieman.

Sisällöllisesti tekstit painottuvat niin, että Fair Play -osassa käsittelen mm. kirjoittamisen aikoihin käytettyjä termejä kuten samanarvoisuutta, solidaarisuutta ja suvaitsevaisuutta koko tekstin päähuomion ollessa kuitenkin taitojen muodostumisessa. Artikkeliosassa taas erittelen tarkemmin niitä yksilön arkisen toiminnan ulottuvuuksia, joita kutsun hyvintekemisen ja oikeintoimimisen taidoiksi. Yhteisön arkisessa toiminnassa ratkaiseviksi näen vastuunkantamisen, velvollisuuksien hoitamisen ja oikeudenmukaisen toimimisen. Vasta kun itse kukin toimija tekee parhaansa eri tilanteissa näillä kaikilla viidellä toiminnan ulottuvuudella, vahvistuu eettinen taitavuus.

Kirjan aikaisempaa, jo loppuunmyytyä versiota on käytetty mm. oppikirjana muillakin aloilla kuin urheilussa. Vuosien varrella minulta on usein tiedusteltu sen saatavuutta. Pitkäaikainen yhteistyökumppanini, innovatiivista kehitysvammatyötä tekevä Lyhty ry, on – suoraan sanottuna jonkinasteista lempeää painostusta tekijää kohtaan käyttäen – ryhtynyt julkaisemaan uusintapainoksia ei vain tästä vaan muistakin loppuunmyydyistä teoksistani.

Kiitän sydämellisesti Lyhty ry:ssä toimivia hyviä ihmisiä, erityisesti Helka Liimattaa, Petri Helanderia ja Markus Vähälää, joilla on ollut rohkeutta ja kärsivällisyyttä ryhtyä tähän julkaisutyöhön. Nyt käsillä olevan kirjan kohdalla suurin kiitos ja hankalin työ on langennut Kirsi Alastalolle. Hän on vastannut sekä kirjan ulkoasusta taittoineen, kansiineen ja kuvioineen että asettanut aikarajan tekstien uudistamiselle. Kirjan valokuvat ovat Lyhdyn pitkäaikaisen yhteistyökumppanin valokuvaaja Pekka Elomaan kuvaamia, joka kuvasi HJK Specialin jalkapalloharjoituksia. Kuvissa näkyvät pelaajat ovat Leevi Salmi, Ville-Pekka Eschner, Tomi Kohomäki, Krisse Sivinen, Kim Syrjäläinen sekä Dimitri Baltzar. Parhaat kiitokset sekä valokuvaajalle että malleille.

Kuva: Kreetta Järvenpää

Alussa on teko

liikunnallisessa ja eettisessä taitavuudessa

FAIR PLAY JALKAPALLON SIELUNA JA KÄYTÄNTÖNÄ

Ihminen vahvistaa itsessään joka hetki jotain taitoa. Urheilussa ja muussa liikunnassa vahvistuvat fyysiset, älylliset ja eettiset taidot, jotka kaikki vaativat pienten tekojen tuhansien kertojen toistoa. Toisto taas tuottaa iloa, jos teot tehdään laadukkaasti ja oikein. Juuri hyvintekemisen ja oikeintoimimisen pyrkimys harjaannuttaa eettistä taitavuutta.

Kirjan mukaan kaikki taitavuus koostuu sensomotoriseen muistiin automatisoituneista tavoista, joista jokaisen alussa on teko: väärä vai oikea taklaus? Omaan vai joukkueen etuun tähtäävä pallon kuljetus? Nyt 2010-luvulla tämä näkemys saa tukea aivojen plastisuuden tutkimuksista, joita ei juurikaan ollut saatavilla kirjan ilmestyessä 1998. Tässä uusintapainoksessa on mukana myös artikkeli, jossa eettistä taitavuutta eritellään muustakin kuin urheilun näkökulmasta. Kirjaa voi siis urheiluvalmennuksen lisäksi suositella yleisemminkin kasvatuksen, johtamisen ja itsensäkehittämisen oppaaksi.

■ **Jaana Venkula**, sos.psykologi ja tietokirjailija, on hyödyntänyt teoksensa Fair Play jalkapallon sieluna ja käytäntönä kuvaamaa eettistä näkemystä mm. työelämän, tutkimuksen ja median etiikan opetuksen perustana. Urheilun eettisten kysymysten asiantuntijana hän toimi 1990-luvulla mm. Suomen Palloliiton ja SLU:n piirissä. Hän on saanut mm. Valtion tiedonjulkistamispalkinnon, Vuoden Kellokas ja Vuoden puhuja -palkinnon.

■ **Lyhty ry**, teoksen uusintapainoksen julkaisija, on kehitysvammatyötä tekevä yhdistys ja kirjailijan pitkäaikainen yhteistyökumppani. Lyhty pyrkii noudattamaan alussa on teko -periaatetta niin arjessa kuin juhlassakin, mikä on näkynyt mm. eräissä julkisuudessa olleissa kulttuurihankkeissa.

Alussa on teko -sarjan teokset:

1. Tekemisen taito
2. Kysymisen taito
3. Epävarmuudesta ja varmuudesta
4. Taiteen välttämättömyydestä
5. Fair Play jalkapallon sieluna ja käytäntönä

LYHTY
Helsingin
lyhytaikaiskoti
ja työpaja
Lyhty ry

